

WYDZIAŁ
BIOLOGII
i OCHRONY
ŚRODOWISKA

Uniwersytet
ŁÓDZKI

Symposium Młodych Ornitologów Spała, 21 -23 października 2016

ABSTRAKTY

SYMPOZJUM
MŁODYCH
ORNITOLOGÓW

SPAŁA, 21-23.10.2016

Komitet organizacyjny:

- mgr Maciej Kamiński
- mgr Marta Leśniak
- mgr Kamila Gach
- mgr Anastazja Krzyżanowska
- dr Radosław Włodarczyk

Redakcja i projekt okładki:

- mgr Anastazja Krzyżanowska

http://www.ptaki.org.pl/index.php/Symposium_Młodych_Ornitologów

ISBN: 978-83-946424-0-2

Patronat nad konferencją objęli:

- Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Łódzkiego
- Okręg Łódzki Polskiego Związku Fotografów Przyrody
- TOM-Rings, producent kolorowych znaczników ornitologicznych

ZESPÓŁ PARKÓW
KRAJOBRAZOWYCH
WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

SPIS TREŚCI

PROGRAM	3
---------------	---

Sesja I - Obozy ornitologiczne

– organizacja długoterminowych badań terenowych.....	6
--	---

Akcja carpatica – kto migruje przez karpaty?.....	7
---	---

Obóz jeziersko: długoterminowe badania migracji siewkowców na śródlądziu	8
--	---

Akcja bałtycka na początku xxi wieku - stare i nowe metody badania wędrówek ptaków	9
---	---

Organizacja działania punktów obrączkowania ptaków - wyniki doświadczeń zebranych w trakcie 34 lat działalności grupy badawczej ptaków wodnych kuling	10
--	----

Rakutowskie – republika trzcinniczków i żurawi	12
--	----

Sesja II - Badania młodych ornitologów

13

Awifauna drogomyśla - przegląd najważniejszych siedlisk ptasich w obrębie wsi należącej do ostoi dolina górnej wisły	14
---	----

Czynna ochrona rybitwy rzecznej <i>sterna hirundo</i> na zbiorniku jeziersko	15
--	----

Czy ptaki krukowate wpływają na zgrupowania ptaków na terenach zurbanizowanych?	16
--	----

Wstęp do badań nad biologią i ekologią lęgową rudzika <i>erithacus rubecula</i> w warunkach lasu pierwotnego w białowieskim parku narodowym	17
--	----

Liczebność i zagęszczenie muchołówki białoszyjej <i>ficedula albicollis</i> w zespole przyrodniczo-krajobrazowym "park w reptach i dolina rzeki dramy"	18
---	----

Zastosowanie metod molekularnych i analizy dyskryminacyjnej do oznaczania płci u biegusów malutkich (<i>calidris minuta</i>)	19
---	----

Leśne ostoje dzikiej przyrody katowic i okolic jako siedlisko wybranych gatunków ptaków	20
--	----

Występowanie, liczebność i wybrane aspekty biologii mandarynki <i>aix galericulata</i> w warszawie	21
---	----

PROGRAM

21.10.2016

- Od 15.00: Zakwaterowanie uczestników konferencji
- 17.15 – 17.30 Przywitanie uczestników
- 17.30 – 19.00 Pokaz zdjęć przygotowany przez fotografów przyrody
Marek Trzeciak (FIJET)
Michał Ludwiczak (Okręg Łódzki ZPFP)
Ryszard Sasiadek (Okręg Łódzki ZPFP)
- 19.15 Spotkanie integracyjne oraz poczęstunek

22.10.2016

- 9.45 – 10.00 Rozpoczęcie konferencji
- 10.00 – 11.00 Wykład plenarny „Czego można się dowiedzieć o migracji ptaków przyjeżdżając na obóz obrączkarski?”, dr hab. Piotr Minias
- 11.00 – 11.15 Przerwa

Sesja I: Obozy ornitologiczne – organizacja długoterminowych badań terenowych

I panel 11.15 – 12.15

- 11.15 – 11.35 Organizacja działania punktów obrączkowania ptaków - wyniki doświadczeń zebranych w trakcie 34 lat działalności Grupy Badawczej Ptaków Wodnych KULING. Marek Elas, Grzegorz Zaniewicz, Włodzimierz Meissner, Szymon Bzoma
- 11.35 – 11.55 Akcja Bałtycka na początku XXI wieku - stare i nowe metody badania wędrówek ptaków. Michał Redlisiak, Magdalena Remisiewicz, Jarosław K. Nowakowski
- 11.55 – 12.15 Obóz Jeziorsko: długoterminowe badania migracji siewkowców na śródlądziu. Maciej Kamiński, Marta Leśniak, Kamila Gach
- 12.15 – 12.30 przerwa kawowa

II panel 12.30 – 13.30

- 12.30 – 12.50 Akcja Carpatica – kto migruje przez Karpaty? Julia Barczyk, Maciej Barczyk
- 12.50 – 13.10 Rakutowskie – republika trzcinniczków i żurawi. Agata Żmuda
- 13.30 obiad w restauracji „Pod Żubrem”

Sesja II: Badania młodych ornitologów

III Panel 15.00 – 16.00

- 15.00 – 15.20 Wstęp do badań nad biologią i ekologią lęgową rudzika *Erithacus rubecula* w Białowieskim Parku Narodowym. Oliwia Karpińska, Katarzyna Kancłerska
- 15.20 – 15.40 Liczebność i zagęszczenie muchołówki białoszyjej *Ficedula albicollis* w Zespole Przyrodniczo-Krajobrazowym "Park w Reptach i dolina rzeki Dramy". Szymon Kuś
- 15.40 – 16.00 Występowanie, liczebność i wybrane aspekty biologii mandarynki *Aix galericulata* w Warszawie. Łukasz Wardecki, Jan Rapczyński, Fatima Hayatli, Dawid Sikora
- 16.00 – 16.20 przerwa kawowa

IV Panel 16.20 – 17.20

- 16.20 – 16.40 Leśne ostoje dzikiej przyrody Katowic i okolic jako siedlisko wybranych gatunków ptaków. Michał Szlęzak
- 16.40 – 17.00 Zastosowanie metod molekularnych i analizy dyskryminacyjnej do oznaczania płci u biegusów malutkich (*Calidris minuta*). Aleksandra Niemc, Magdalena Remisiewicz
- 17.00 – 17.20 Czy ptaki krukowate wpływają na zgrupowania ptaków na terenach zurbanizowanych? Krzysztof Janus, Grzegorz Lesiński
- 18.00 kolacja w restauracji „Pod Żubrem”

23.10.2016

V Panel 10.00 – 11.00

- 10.00 – 10.20 Czynna ochrona rybitwy rzecznej *Sterna hirundo* na Zbiornku Jeziorsko.
Kamila Gach
- 10.20 – 10.40 Awifauna Drogomyśla - przegląd najważniejszych siedlisk ptasich w
obrębie wsi należącej do ostoi Dolina Górnej Wisły. Aleksandra Czylok
- 10.45 – 11.15 Wykład plenarny "3cy mewa czarnogłowa (*Larus melanocephalus*) a
hybryda międzygatunkowa (*Chroicocephalus ridibundus* x *Larus*
melanocephalus). Tomasz Iciek
- 11.15 – 11.30 zakończenie konferencji.

Sesja I

-

Obozy ornitologiczne – organizacja długoterminowych badań terenowych

Julia BARCZYK, Maciej BARCZYK

Uniwersytet Jagielloński, Instytut Nauk o Środowisku, Zespół Ekologii Populacyjnej,
Koło Przyrodników Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego;
e-mail: julia.barczyk@carpatica.org

AKCJA CARPATIC – KTO MIGRUJE PRZEZ KARPATY?

Akcja Carpatica od 1998 roku prowadzi odłowy ptaków w Beskidzie Niskim, nad rzeką Wisłoką w miejscowości Myscowa. W 2007 roku jednocześnie prowadzony był również drugi punkt oddalony od pierwszego o około 20 km, w Nieznajowej. Każdego roku prowadzone są badania w sezonie jesiennym, trwającym średnio trzy miesiące, od początku sierpnia do końca października. W 1999 roku odbyła się próba wiosennego odłowu, jednak nie dała satysfakcjonujących wyników.

Od początku istnienia obozu zaobrączkowano ponad 70 tysięcy ptaków ze 108 gatunków. Najczęściej obrączkowanymi ptakami są rudzik *Erithacus rubecula*, kapturka *Sylvia atricapilla* oraz pierwiosnek *Phylloscopus collybita*. Obóz nastawiony jest przede wszystkim na ptaki wróblowe, dość licznie w sieciach pojawiają się również dzięcioły oraz zimorodek *Alcedo atthis*. W każdym sezonie obrączkowanych jest około 5 tysięcy ptaków, rok 2015 był najlepszy w historii, ponieważ zaobrączkowano ponad 6 tysięcy.

Akcja Carpatica otwarta jest na współpracę – bieżącego roku włączyła się do Krajowej Sieci Stacji Obrączkowania Ptaków. Nie jest natomiast związana z żadną uczelnią.

W swojej prezentacji przedstawię wyniki, wiadomości z chwytych ptaków oraz realizowane prace naukowe podczas 19 lat trwania obozu. Omówię jakie badania są realizowane lub planowane na obozie, a także jak wygląda sama organizacja obozu.

Maciej KAMIŃSKI¹, Marta LEŚNIAK¹, Kamila GACH², Anastazja KRZYŻANOWSKA³

Uniwersytet Łódzki, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska,

1) Katedra Ekologii i Zoologii Kręgowców, e-mail: makam@biol.uni.lodz.pl

2) Katedra Badania Różnorodności Biologicznej, Dydaktyki i Bioedukacji

3) Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin

OBÓZ JEZIORSKO: DŁUGOTERMINOWE BADANIA MIGRACJI SIEWKOWCÓW NA ŚRÓDLĄDZIU

Zbiornik Jeziorsko to sztuczny zbiornik zaporowy utworzony w środkowym biegu Warty (51°40'N, 18°40'E). Powstał w 1986 roku. Jest to ważna ostoja lęgowych i migrujących ptaków wodno-błotnych, objęta ochroną jako rezerwat przyrody „Jeziorsko” i Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków PLB100002. Na porę zimową poziom wody w zbiorniku jest obniżany, co sprawia, że już od końca lata zaczynają pojawiać się połacie błota, z których korzystają migrujące siewki. Pierwszy obóz obrączkarski nad Zbiornikiem Jeziorsko odbył się w roku 1989. Od tamtej pory, Sekcja Ornitologiczna Studenckiego Koła Naukowego Biologów Uniwersytetu Łódzkiego organizuje obóz co roku, już od 28 lat. Zainteresowania naukowe skupiają się na jesiennej migracji ptaków wodno-błotnych, szczególnie kszczyka oraz łączaka, na terenie śródlądzia Polski. Wyróżnia to Obóz Jeziorsko, spośród pozostałych polskich obozów ornitologicznych. Od początków obozu zaobrączkowano prawie 18 000 siewkowców. Obóz zazwyczaj rozpoczyna się w połowie sierpnia i trwa do połowy września. Usytuowany jest na wschodnim brzegu cofki zbiornika, przy wsi Glinno. Nie ma on edycji wiosennej, ponieważ w tym czasie na zbiorniku utrzymuje się wysoki poziom wody, który sprawia, że nie ma warunków do chwytania siewek. Ptaki są chwywane przede wszystkim w pułapki tunelowe („wacki”). Obchody odbywają się co dwie godziny. Obóz Jeziorsko to przykład bardzo dobrze funkcjonującej współpracy studentów z pracownikami naukowymi w realizacji badań terenowych.

Michał REDLISIAK, Magdalena REMISIEWICZ, Jarosław K. NOWAKOWSKI

Uniwersytet Gdański, Wydział Biologii, Stacja Badania Wędrówek Ptaków

e-mail: m.redlisiak@gmail.com

AKCJA BAŁTYCKA NA POCZĄTKU XXI WIEKU - STARE I NOWE METODY BADANIA WĘDRÓWEK PTAKÓW

Akcja Bałtycka to najstarsza w Polsce i jedna z najstarszych na świecie akcji obrączkowania ptaków podczas wędrówki. Zapoczątkowana została w 1960 roku obozem naukowym Koła Naukowego Biologów Uniwersytetu Warszawskiego kierowanego przez Przemysława Busse. Podstawową metodą badawczą stosowaną na Akcji Bałtyckiej od początku jej istnienia jest obrączkowanie. Pozwoliło ono do roku 2015 uzyskać ponad 4000 informacji o ponownych stwierdzeniach zaobrączkowanych ptaków. Dodatkowo na Akcji Bałtyckiej ponownie schwytano do tej pory ponad 4000 ptaków z obrączkami założonymi w innych miejscach w Polsce i za granicą. Oprócz samego obrączkowania celem Akcji Bałtyckiej od samego początku było zbieranie jak największej ilości i jak najpełniejszych danych naukowych. Dzięki prowadzeniu prac przez cały okres przelotu wiosennego i jesiennego możliwe jest prowadzenie wieloletniego monitoringu terminów wędrówki oraz liczebności chwytych ptaków. Dzięki zbieraniu szeregu danych dotyczących morfologii skrzydła obrączkowanych ptaków możliwe jest śledzenie zmian kształtu skrzydła związanych ze zmianami w ekologii migracji poszczególnych gatunków spowodowanych zmianami klimatu. Na początku XXI wieku na Akcji Bałtyckiej zaczęto stosować również nowe metody badawcze oraz zaawansowane metody analizy zebranych danych. Prowadzone są badania nad terminami i przebiegiem pierzenia ptaków obrączkowanych na początku sezonu jesiennego. Od wybranych gatunków ptaków pobierane są próbki krwi które następnie są analizowane w laboratorium w celu oznaczenia płci ptaków od których pochodzą. Dzięki połączeniu molekularnego oznaczenia płci z analizą dyskryminacyjną możliwe jest opracowanie metod oznaczania płci ptaków na podstawie zbieranych na Akcji pomiarów. Rozszerzy to możliwość analizowania danych uzyskiwanych dzięki obrączkowaniu. Dzięki zastosowaniu innych metod statystycznych możliwe jest również wyznaczenie wieloletnich trendów liczebności oraz zmian terminów wędrówki poszczególnych gatunków ptaków. Od 2015 roku na Akcji Bałtyckiej na wybrane gatunki ptaków zakładane są geolokatory. Pozwolą one na jeszcze dokładniejsze określenie tras wędrówki i miejsc zimowania obrączkowanych ptaków.

Marek ELAS¹, Grzegorz ZANIEWICZ, Włodzimierz MEISSNER, Szymon BZOMA

Uniwersytet Gdański, Wydział Biologii, Katedra: Ekologii i Zoologii Kręgowców

e-mail: marek.elas@gmail.com, zidia@wp.pl

ORGANIZACJA DZIAŁANIA PUNKTÓW OBRĄCZKOWANIA PTAKÓW - WYNIKI DOŚWIADCZEŃ ZEBRANYCH W TRAKCIE 34 LAT DZIAŁALNOŚCI GRUPY BADAWCZEJ PTAKÓW WODNYCH KULING

Grupa Badawcza Ptaków Wodnych "KULING" powstała w 1983 roku jako nieformalny zespół przy Sekcji Ornitologicznej Studenckiego Koła Naukowego Biologów Uniwersytetu Gdańskiego, a w 1996 roku została zarejestrowana jako stowarzyszenie. Grupa Kuling od ponad trzydziestu lat zajmuje się gatunkami związanymi ze środowiskiem wodno-błotnym, w tym siewkowcami (*Charadrii*), których badanie stało się głównym celem działań zespołu. Przez cały okres jej działalność była i jest prowadzona w ścisłej kooperacji z Katedrą Ekologii i Zoologii Kręgowców Uniwersytetu Gdańskiego. Dzięki tej współpracy i zapleczu naukowemu analizy danych zebranych przy okazji obrączkowania pozwoliły zgłębić wiele zagadnień z zakresu migracji, ekologii, fizjologii, fenologii migracji, zmienności biometrycznej a nawet ewolucji ptaków. Wyniki opracowań były podstawą do napisania ponad 160 publikacji, które pojawiły się na łamach wielu prestiżowych czasopism naukowych w tym Science. Od samego początku na obozach Kulinga wypracowywano własne metody. To właśnie tutaj powstała coraz powszechniej obecnie stosowana skala oceny otłuszczenia siewkowców. Jednak większość technik wykonywania pomiarów, czy też sposobów chwytania ptaków w pułapki tunelowe zostało zaczerpniętych od wcześniejszych badaczy. Liczba osób niezbędnych do prowadzenia badań na punkcie obrączkowania Grupy Kuling zależy do wieku czynników, z których najbardziej istotnym jest bezpieczeństwo ptaków, a to z kolei jest silnie związane z doświadczeniem zespołu i kierownika punktu. Sam proces obrączkowania najsprawniej przebiega w trzy osobowym składzie (obráczkarz, zapisujący, pomocnik). Obecnie na punkcie badawczym jednorazowo przebywa od 5 do 10 osób.

Źródła finansowania prac terenowych zawsze były bardzo zróżnicowane. Oprócz funduszy przeznaczonych na działalność organizacji pozarządowych koszty prowadzenia badań pokrywane były przez Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Olsztyński, czy też przez sponsorów zewnętrznych, co pozwoliło zachować stabilność i uniknąć pobierania opłat od zgłaszających się na obozy osób. Obozy naukowe Grupy Kuling zawsze cieszyły się dużym zainteresowaniem wolontariuszy, co często prowadzi do skracania proponowanych terminów pobytu w celu stworzenia możliwości udziału jak największej liczbie osób. Nabór na obóz

zwykle jest ogłaszany z dwumiesięcznym wyprzedzeniem na stronie www oraz w mediach społecznościowych. Warunki bytowe na stacji terenowej pomimo braku bieżącej wody są dość komfortowe dla osób mających wcześniejsze doświadczenia z biwakowaniem. Kulingowscy obrączkarze zanim nimi zostaną muszą przejść odpowiednie przygotowanie do pełnienia funkcji kierownika punktu. Wynika to nie tylko ze specyfiki prowadzonych badań, ale przede wszystkim z dużego nacisku na jakość gromadzonych danych. Duży nacisk jest kładziony m.in. na zgrzywanie się w powtarzalności wykonywania pomiarów.

Organizacja obozu w zależności od lokalizacji i podejmowanych badań wymaga odpowiednich zezwoleń. Obecnie są to liczne zgody na prowadzenie prac na terenie rezerwatu oraz zgody Lokalnej Komisji Etycznej na prowadzenie doświadczeń na zwierzętach. Największy niepokój budzi obecnie nowe pokolenie załogantów, wśród których coraz trudniej znaleźć ludzi z pasją wykazujących własną inicjatywę, ponieważ takie osoby zwykle stają się później kierownikami punktu obrączkowania.

Agata ŻMUDA

Polska Akademia Nauk Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt,
Koło Przyrodników Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego,
e-mail: agata.zmu90@gmail.com

RAKUTOWSKIE – REPUBLIKA TRZCINNICZKÓW I ŻURAWI

Obóz Rakutowskie, organizowany od 2007 przez Sekcję Ornitologiczną Koła Przyrodników Studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego, działa na terenie Gostynińsko-Włocławskiego Parku Krajobrazowego, w ostoi Błota Rakutowskie. Choć tylko $\frac{1}{4}$ sieci jest zlokalizowana w trzcinach, to właśnie gatunki trzcinowe (zwłaszcza z rodzaju *Acrocephalus*) dostarczają największej ilości danych. Jednak załoganci z całej Polski przyjeżdżają nie tylko dla tych ciekawych, acz niepozornych ptaków. Amatorzy ptasich spotkań każdego roku mogą liczyć na spotkanie z niemal 80 gatunkami, w tym z wszystkimi krajowymi pokrzewkami i słowikami, wąsatkami czy dziwoniami.

Atrakcje Rakutowskiego nie kończą się na ptakach chwytyanych w sieci. Na naszym jeziorze jest jedno z największych w kraju noclegowisk żurawi. Co roku gromadzi się tu ok. 3 tys. tych pięknych ptaków, a załoganci każdego ranka i popołudnia mogą obserwować ich przelot nad obozem. Stąd też oprócz badania fenologii i dynamiki przelotu ptaków Wróblowych, prowadzimy systematyczne liczenia żurawi zatrzymujących się nad jeziorem Rakutowskie.

Sesja II

-

Badania młodych ornitologów

Aleksandra CZYLOK

Akademia Techniczno - Humanistyczna w Bielsku – Białej, Inżynierii Materiałów,
Budownictwa i Środowiska, Koło Naukowe Inżynierów Środowiska
e-mail: czylok.al@gmail.com

AWIFAUNA DROGOMYŚLA - PRZEGLĄD NAJWAŻNIEJSZYCH SIEDLISK PTASICH W OBRĘBIE WSI NALEŻĄCEJ DO OSTOI DOLINA GÓRNEJ WISŁY

Artykuł przedstawia zestawienie najważniejszych siedlisk ptasich wsi Drogomyśl (woj. Śląskie) leżącej w obrębie ostoi Natura 2000 - Dolina Górnej Wisły (PLB 240001). Zasadnicze obserwacje ornitologiczne prowadzono w sezonie 2016 (uzupełnione pojedynczymi obserwacjami z lat ubiegłych lub relacjami mieszkańców). Jako najważniejsze wyróżniono 4 siedliska, na terenie których odnotowano następujące gatunki z załącznika I Dyrektywy Ptasiej i/lub gatunki kluczowe dla ostoi Dolina Górnej Wisły: kompleks leśny (Nadleśnictwo Ustroń) - bocian czarny, dzięcioł czarny, dzięcioł zielonosiwy, muchołówka białoszyja; dwa kompleksy stawów rybnych Polskiej Akademii Nauk: stawy Heleńskie - cyraneczka, cyranka, czernica, gęgawa, głowienka, kokoszka, krakwa, łabędź niemy, łyska, perkoz dwuczuby, rybitwa białowąsa, śmieszka, zausznik, zimorodek; część stawów Gołyskich - bączek, błotniak stawowy, cyranka, czernica, gęgawa, gągoł, głowienka, kokoszka, krakwa, łabędź niemy, łyska, ślepowron, śmieszka, perkoz dwuczuby, rybitwa rzeczna, sieweczka rzeczna, zimorodek; żwirownia Zabłocie (pogranicze Drogomyśla i Zabłocia) - bączek, czernica, gęgawa, kokoszka, krwawodziób, łabędź niemy, łyska, perkoz dwuczuby, rybitwa rzeczna, sieweczka rzeczna, śmieszka, zausznik, zimorodek.

Badania nie stanowią pełnej inwentaryzacji awifauny, mają na celu wyróżnienie typów siedlisk ptasich ze szczególnym naciskiem na siedliska cenne. Udokumentowanie ważnych dla bytowania ptaków stanowisk zwiększy szanse na ochronę przed ich zniszczeniem lub zatraceniem.

Kamila GACH

Uniwersytet Łódzki, Wydział Biologii I Ochrony Środowiska,
Katedra Badania Różnorodności Biologicznej, Dydaktyki I Bioedukacji, Wydział BiOŚ UŁ
e-mail: kagach@biol.uni.lodz.pl

CZYNNA OCHRONA RYBITWY RZECZNEJ *STERNA HIRUNDO* NA ZBIORNIKU JEZIORSKO

Rybitwa rzeczna *Sterna hirundo* to gatunek objęty w Polsce ochroną ścisłą. Jego liczebność w kraju jest szacowana na 4000-4500 par. W sezonie lęgowym gatunek ten preferuje piaszczyste łachy oraz przybrzeżne wyspy w nurcie rzeki. Obecnie od 30 do 40% populacji gniazduje na środkowym odcinku Wisły, między Puławami a Płockiem (1580-1730 par). Gatunek ten występuje licznie także na Śląsku (800-900 par), w Wielkopolsce (500- 600 par) oraz w Ujściu Wisły 300-350 par). Na Ziemi Łódzkiej od wczesnych lat 70. główną ostoją tych ptaków są dolina Pilicy i dolina Warty. W dolinie Warty miejscem o szczególnym znaczeniu dla rybitwy rzecznej jest Zbiornik Jeziorsko. Po roku 1986, we wczesnej fazie istnienia Zbiornika Jeziorsko, powstało wiele dogodnych miejsc do gniazdowania, piaszczystych łach i wysepek porośniętych skąpą roślinnością zielną oraz rozległe żerowiska, którymi są stosunkowo płytkie wody zbiornika. Dzięki temu w końcu lat 80. i pierwszej połowie 90, nieomal corocznie przekraczała 80, a w roku 1998 osiągnęła nawet 175 par. Niestety naturalny proces sukcesji roślinnej spowodował rozwój rozległych powierzchni wierzbowisk, co uniemożliwiło gniazdowanie ptakom z rodziny mewowatych *Laridae*, w tym rybitwom rzecznych. W pierwszej dekadzie XXI wieku, na Zbiorniku Jeziorsko już tylko bardzo nieregularnie, notowano lęgi rybitw rzecznych, zwykle w liczbie 1-2 par. W roku 2009 w celu przywrócenia gniazdowania tego gatunku zbudowano pierwszą sztuczną platformę (3 m x 3 m), na której w 2010 roku, do zakończonych sukcesem lęgów przystąpiły 22 pary. W kolejnych latach zbudowano kolejnych sześć platform, trzy o wymiarach 3 m x 3 m oraz dwie o wymiarach 6 m x 6 m. Platformy są zabezpieczone ramką z siatki, dzięki której młode pisklęta nie wypadają do wody. Obecnie (2016) w koloniach rybitwy rzecznej na Zbiorniku Jeziorsko gniazduje około 250 par. Od momentu powstania platform, co roku są one kontrolowane przez ornitologów w okresie około lęgowym. Od roku 2010 są na nich obrączkowane pisklęta, a od 2012 prowadzone są też inne badania dotyczące ekologii okresu lęgowego. Skonstruowanie platform na Zbiorniku Jeziorsko można określić, jako wzorcowy przykład skutecznej ochrony czynnej ptaków. Dzięki temu przedsięwzięciu rybitwa rzeczna powróciła na listę licznie gniazdujących ptaków na terenie obszaru Natura 2000 OSO Zbiornik Jeziorsko PLB 100002, gdzie jest jednym z przedmiotów ochrony.

Krzysztof JANUS , Grzegorz LESIŃSKI

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Nauk o Zwierzętach,
Katedra Biologii Środowiska Zwierząt,
e-mail: krzysztof_janus@sggw.pl, grzegorz_lesinski@sggw.pl

CZY PTAKI KRUKOWATE WPŁYWAJĄ NA ZGRUPOWANIA PTAKÓW NA TERENACH ZURBANIZOWANYCH?

Monitoring lęgowych ptaków krukowatych (sroki *Pica pica*, wrony *Corvus cornix* i gawrona *C. frugilegus*) rozpoczęto w 2008 roku na 11 powierzchniach próbnych zlokalizowanych w pięciu miastach centralnej Polski: Łodzi, Warszawie, Skierniewicach, Żyrardowie i Grodzisku Mazowieckim. Ponadto na powierzchni „Wrzeciono” w Warszawie monitoring ptaków krukowatych prowadzono w latach 1984-2016. Otrzymane wartości zagęszczeń ptaków krukowatych różniły się w poszczególnych miastach i zmieniały w kolejnych sezonach lęgowych. Najniższe zagęszczenia odnotowano w Skierniewicach, a najwyższe w Łodzi i Warszawie. W 2016 roku poza ptakami krukowatymi wykonano inwentaryzację lęgowych gatunków ptaków budujących gniazda na drzewach. Najwięcej gatunków ptaków budujących gniazda na drzewach oraz ich największe zagęszczenia stwierdzono w Skierniewicach, przy jednoczesnym najmniejszym zagęszczeniu ptaków krukowatych. W 2016 roku wykonano eksperyment na sztucznych gniazdach w celu określenia drapieżnictwa na lęgach ptaków budujących gniazda na drzewach. Największy udział zrabowanych sztucznych gniazd przez ptaki krukowate odnotowano na powierzchni próbnej w Warszawie, gdzie jednocześnie stwierdzono jedno z najwyższych zagęszczeń ptaków krukowatych. Zbadano sukces lęgowy grzywacza *Columba palumbus* na powierzchniach próbnych w Warszawie. Żadnej z monitorowanych par grzywaczy nie udało się wyprowadzić młodych. Uzyskane wstępne wyniki inwentaryzacji ptaków na terenach zurbanizowanych, jak również przeprowadzonego eksperymentu na sztucznych gniazdach, wskazują na negatywny wpływ ptaków krukowatych na gatunki ptaków budujące gniazda na drzewach.

Oliwia KARPIŃSKA, Katarzyna KANCLERSKA

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Leśny, Samodzielny Zakład Zoologii
Leśnej i Łowiectwa,
e-mail: oliwia.lidia.karpinska@gmail.com, kanclerskakatarzyna@gmail.com

**WSTĘP DO BADAŃ NAD BIOLOGIĄ I EKOLOGIĄ LĘGOWĄ RUDZIKA
ERITHACUS RUBECULA W WARUNKACH LASU PIERWOTNEGO W
BIAŁOWIESKIM PARKU NARODOWYM**

Rudzik to pospolity i bardzo liczny ptak leśny występujący na terenie Europy i części Azji. Jednakże dotychczas przeprowadzono niewiele badań dotyczących biologii i ekologii lęgowej tego gatunku. Większość danych pochodzi ze środowisk silnie przekształconych przez człowieka, gdzie trudno zaobserwować zachowania ptaków będące wynikiem przystosowań do pierwotnych środowisk leśnych. Dodatkowo większość z nich dotyczy podgatunku zamieszkującego Wyspy Brytyjskie *Erithacus rubecula melophilus*, którego populacje w dużej mierze są osiadłe, w odróżnieniu od populacji zamieszkujących środkową i wschodnią Europę.

W 2016 roku, od marca do czerwca prowadzone były badania pilotażowe w celu zweryfikowania metod badań nad biologią i ekologią rudzika. Obserwacje prowadzono na trzech powierzchniach próbnych, różniących się siedliskiem o łącznej powierzchni blisko 100 ha, w obrębie ochrony ścisłej w Białowieskim Parku Narodowym. Na początku sezonu część samców oznakowano indywidualnie kolorowymi obrączkami, dzięki temu, poprzez bezpośrednie obserwacje dokonano oceny liczebności i rozmieszczenia terytoriów lęgowych. Lęgów poszukiwano także przez obserwacje bezpośrednie. Ich regularne kontrole pozwoliły na ustalenie sukcesu lęgowego oraz na dokonanie charakterystyki miejsc lęgowych.

Szymon KUŚ

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Koło Naukowe
Zoologów „Faunatycy”, Górnośląskie Koło Ornitologiczne
e-mail: szymonides2@vp.pl

LICZEBNOŚĆ I ZAGĘSZCZENIE MUCHOŁÓWKI BIAŁOSZYJEJ FICEDULA ALBICOLLIS W ZESPOLE PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWYM "PARK W REPTACH I DOLINA RZEKI DRAMY"

W latach 2013 i 2015 na dwóch powierzchniach próbnych wyznaczonych w obrębie Zespołu Przyrodniczo – Krajobrazowego „Park w Reptach i dolina rzeki Dramy” badano liczebność i zagęszczenie muchołówki białoszyjej *Ficedula albicollis* (Temminck, 1815 ["1814"]) przy pomocy kombinowanej odmiany metody kartograficznej cenzusu ptaków, z uwzględnieniem zaleceń dostosowanych do specyfiki przebiegu lęgów tego gatunku. W 2013 r. cenzus przeprowadzono na powierzchni próbnej (27,62 ha) obejmującej najpowszechniejsze w omawianym zespole zbiorowiska roślinne - kwaśną buczynę niżową *Luzulo-pilosae* Fagetum i grąd subkontynentalny *Tilio cordatae*-*Carpinetum* *betuli*. Liczebność muchołówki białoszyjej na terenie wyznaczonej powierzchni próbnej wyniosła 10 par, a zagęszczenie 3,6 pary/10 ha. W 2015 przeprowadzono liczenia na powierzchni próbnej (28,16 ha) wytyczonej w biotopie parkowym, gdzie liczebność muchołówki białoszyjej osiągnęła wartość 9 par, a zagęszczenie 3,2 pary/10 ha. Uzyskane zagęszczenia należą do najwyższych spośród znanych na Śląsku, ale niskich jak na warunki krajowe. Przed 2010 r. obecność muchołówki białoszyjej nie była stwierdzana w badanym zespole. Oznacza to, że jej pojaw jest najprawdopodobniej skutkiem ekspansji zachodzącej w Europie Środkowej.

Aleksandra NIEMC, Magdalena REMISIEWICZ

Uniwersytet Gdański, Wydział Biologii, Stacja Badania Wędrówek Ptaków

e-mail: ola.niemc@gmail.com

ZASTOSOWANIE METOD MOLEKULARNYCH I ANALIZY DYSKRYMINACYJNEJ DO OZNACZANIA PŁCI U BIEGUSÓW MALUTKICH (*CALIDRIS MINUTA*)

Oznaczenie płci poszczególnych osobników jest kluczowe w badaniach nad biologią ptaków, m. in. podczas analizy strategii wędrówkowych i procesu pierzenia. Część gatunków charakteryzuje się wyraźnym dymorfizmem płciowym, podczas gdy u gatunków monomorficznych samce i samice są praktycznie nieodróżnialne od siebie. Biegus malutki jest ptakiem o niewielkim stopniu dymorfizmu płciowego. Samice są nieznacznie większe od samców, ale zakresy wartości ich pomiarów morfologicznych zachodzą na siebie, co utrudnia oznaczenie płci w terenie. Celem naszych badań było stworzenie wiarygodnych metod oznaczania płci biegusów malutkich w oparciu o metody molekularne oraz analizę dyskryminacyjną. Materiał stanowiły dane z 314 dorosłych osobników schwytanych w latach 2008-2016 w rezerwacie Barberspan (RPA) podczas sezonu zimowania. Oznaczyliśmy ich płeć dzięki metodom molekularnym (PCR, startery P2/P8) z próbek krwi pobranych w terenie. Następnie wykorzystaliśmy metodę krokową w analizie dyskryminacyjnej, aby określić jaka kombinacja pomiarów najlepiej przewiduje płeć danego osobnika. Samice (N=150) miały istotnie dłuższe skrzydło, skok i długość całkowitą głowy niż samce (N=164). Analiza dyskryminacyjna wskazała jako najlepszy model uwzględniający długość skrzydła oraz długość całkowitą głowy danego osobnika – równanie dyskryminacyjne wyprowadzone na podstawie tych pomiarów przewidywało poprawnie płeć u 81,6% osobników. Nasze wyniki pokazują, że nawet u gatunku o tak słabym stopniu dymorfizmu płciowego jak biegus malutki analiza dyskryminacyjna jest w stanie wychwycić różnice w morfologii samców i samic, a wyprowadzone przez nas równania mogą zostać wykorzystane w dalszych badaniach nad ich biologią.

Michał SZŁĘZAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Biologii i Ochrony Środowiska, Katedra Ekologii,
Koło Naukowe Planeta,
e-mail: michalszlezak1993@gmail.com

LEŚNE OSTOJE DZIKIEJ PRZYRODY KATOWIC I OKOLIC JAKO SIEDLIŚKO WYBRANYCH GATUNKÓW PTAKÓW

Katowice usytuowane są na obszarze Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego w jego centralnej części, który od kilkuset lat poddawany jest silnej antropopresji. Pomimo powszechnej opinii, że jest to miasto o charakterze przemysłowym, aż 40% powierzchni Katowic zajmują lasy, w większości tworzące zwarty kompleks leśny. Niniejsze wystąpienie zostało wykonane w oparciu o dostępną literaturę. Podstawowym źródłem informacji były publikacje naukowe oraz publikacje popularnonaukowe w postaci wydawnictw zwartych i ciągłych. Do analizy wybrano 5 gatunków ptaków: siniak (*Columba oenas*), świstunka leśna (*Rhadina sibilatrix*), kowalik (*Sitta europaea*), muchołówka białoszyja (*Ficedula albicollis*) i pleszka (*Phoenicurus phoenicurus*). Wytypowano 4 ostoje zróżnicowane pod względem lokalizacji i formy ochrony, są to: rezerваты przyrody „Las Murckowski” i „Ochojec”, zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Uroczysko Buczyna” i Park Śląski. Aby zagwarantować dalsze występowanie analizowanych gatunków ptaków na terenie Katowic i okolic wymagane jest pozostawianie dziuplastych drzew lub rekompensowanie ich niedostatku poprzez wywieszanie dostosowanych dla potrzeb ptaków budek lęgowych. Przeprowadzona analiza nisz ekologicznych wybranych gatunków ptaków Katowic i okolic dostarczyła kolejnych argumentów wskazujących na potrzebę zwiększenia ilości martwego drewna w lesie, które przyczynia się do zwiększenia bazy pokarmowej ptaków odżywiających się bezkręgowcami.

Łukasz WARDECKI, Jan RAPCZYŃSKI, Fatima HAYATLI, Dawid SIKORA

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Wydział Leśny, Samodzielny Zakład Zoologii Leśnej i Łowiectwa, Koło Naukowe Leśników, Sekcja Ornitologiczna
e-mail: wardecki1@gmail.com, janrapczynski@gmail.com, parusater1994@gmail.com,
dsikora1@o2.pl

WYSTĘPOWANIE, LICZEBNOŚĆ I WYBRANE ASPEKTY BIOLOGII MANDARYNKI *AIX GALERICULATA* W WARSZAWIE

W roku 2015 rozpoczęto kolorowe znakowanie oraz monitoring mandarynki *Aix galericulata* w celu określenia miejsc przebywania i liczebności ptaków. Obserwacje mandarynek prowadzono od sierpnia 2015 r. w Warszawie i bezpośredniej okolicy. W tym celu jesienią 2015 roku rozpoczęto znakowanie ptaków kolorowymi obrączkami alfanumerycznymi. Do końca kwietnia 2016 r. oznakowano w ten sposób 21 samców i 49 samic. Od końca kwietnia, do początku sierpnia 2016 r. zbierano informacje dotyczące wielkości wyprowadzonych lęgów (sukcesu klucia), przeżywalności oraz sukcesu lęgowego w Parku Łazienki Królewskie i na przyległym Kanale Piaseczyńskim. Dodatkowo obrączkowano młode osobniki.

W wyniku prowadzonego monitoringu, oszacowano wielkość warszawskiej populacji na 85-90 samców oraz 75-80 samic. Do końca kwietnia 2016 r. większość obserwacji zaobrączkowanych ptaków dokonano na terenie Łazienek Królewskich (n=1620), pozostałe w 22 lokalizacjach (n=434). Zaobserwowano łącznie 44 lęgi mandarynek w pięciu miejscach (Łazienki Królewskie, Kanał Piaseczyński, Park Skaryszewski, Park Arkadia, rzeka Wisła), z czego 19 zakończyło się sukcesem (co najmniej 1 młody ptak dożył lotności). Obrączkowane osobniki dokładnie mierzono oraz fotografowano w celu opracowania metody wiekowania ptaków.